

اختیارات شاعری (۲): وزنی

بیا این درس رو به دو بخش تقسیم کنیم، یه بخش، تستایی که با راهکارهای نسبتاً ساده حل میشه و بهتره از تقطیع استفاده کنی، حتی اگه می‌تونی، وزنا رو با خوندن پیدا کن. دسته بعدی میشه تستایی که نکته‌دارتره و با روشای تستی و بازاری سخته حل بشن. خوشبختانه تو کنکور علاوه بر دسته دوم، از دسته اول هم سؤال میاد و زیاد هم پیش میاد که ازش سؤال بدن. ما هم تو تستا و درستمه به این مدل تستا اشاره می‌کنیم. آقا من می‌خوام تستای اختیار رو تو کنکور جواب ندم، چون خیلی سخته! حتی ما می‌گیم که اگه خدای نکرده (تو اردیبهشت و خرداد) به اینجا رسیدی که تستای اختیار کنکور رو نونی، حداقل این تستای نکته‌دار رو بلد باش که اگه تو کنکور اومد، جواب بدی. دسته دوم حرفه‌ای‌تره و نیاز به تسلط روی وزنا داره: پس مجدد یادت باشه که برای حل دسته دوم تستا، باید بری درسای عروض یازدهم و درس ۲ دوازدهم رو مرور کنی و بعدش بیای سراغ این دسته از تستا. (البته بعضی از وزنا هستن که تأثیری تو این اختیارا نداره و فقط اختیار هجای پایانی رو می‌پذیرن، مثل تکرار «فعلولن»، «فاعلاتن»، «مفاعیلن»، «مستفعلن» و وزن دوری «مستفعلن فعلولن».)

(این وزنا هم قابل شما رو نداره، خیلی سخت نیستند که اصلاً تمرین خاصی بخوان.) دست آخر هم یه سری تستای ترکیبی وجود داره که کسی توش موفقه که بتونه اختیار درستی رو انتخاب کنه. خیلی وقتا این تستا با بررسی یکی از اختیارا حل میشه یا حداقل دو تا گزینه رد میشه: پس حتماً به روش حلی که برات میاریم توجه کن.

اختیارات وزنی

در درس پنجم یاد گرفتیم که شاعر بنا به ضرورت و طبق اختیارات زبانی می‌تواند در تلفظ شعر تغییری ایجاد کند. حالا باید دسته دوم اختیارات یعنی اختیارات وزنی را بررسی کنیم. اختیارات وزنی آن دسته از اختیاراتی هستند که شاعر طبق آن، تغییراتی اندک در وزن شعر ایجاد می‌کند. اختیارات وزنی ۴ نوع هستند:

- ۱ بلند بودن هجای پایانی مصراع
- ۲ آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن
- ۳ ابدال
- ۴ قلب

آموزش و تمرین سمعی

حواستون باشه: این ترتیبی که در بالا اومده، اهمیت زیادی داره. اگه تو تستای ترکیبی اختیارات می‌خوای سریع‌تر به نتیجه برسی، بر اساس این ترتیب، سراغ گزینه‌ها برو: یعنی اول اختیار «بلند بودن هجای پایانی» رو تو همه ابیات بررسی کن، بعد اختیار «آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن» و بعد «ابدال» و آخر از همه «قلب». این‌طوری راحت‌تر می‌تونی بعضی گزینه‌ها رو حذف کنی و بین گزینه‌های باقی‌مونده زودتر به نتیجه برسی.

حالا وقتش رسیده که بریم سراغ تک‌تک این اختیارات:

«اختیار بلند بودن هجای پایانی مصراع»

اصولاً هجای پایانی مصراع‌ها باید بلند (-) باشد، اما گاهی به جای هجای بلند، شاعر از هجای کوتاه (U) یا کشیده (U-) استفاده می‌کند. در این صورت، طبق اختیار باید هجای کوتاه یا کشیده را بلند به حساب بیآوریم.

حواستون باشه: برای تشخیص این اختیار باید هجاهای آخر هر دو مصراع رو بررسی کنیم. اگه هر کدوم کوتاه یا کشیده بود، اختیار داریم:

خیال تیغ تو با ما حدیث تشنه و آب است	اسیر خویش گرفتی بکش چنان که تو دانی
◀ هجای آخر مصراع اول «بست» هجای کشیده است. در نتیجه این هجا را باید بلند در نظر بگیریم، اما مصراع دوم اختیاری ندارد.	
ای گل خوش‌نسیم من بلبل خویش را مسوز	کز سر صدق می‌کند شب همه شب دهای تو
◀ هجای آخر مصراع اول «سوز» و هجای آخر مصراع دوم (ت) به ترتیب، هجای کشیده (U-) و کوتاه (U) هستند. در نتیجه، هر دو هجا را باید بلند (-) در نظر بگیریم.	
به همری یک نفس با ما جو بنشینند برخیزند	نهال شوق در خاطر جو برخیزند بنشانند
◀ هجای آخر مصراع اول «زند» و هجای آخر مصراع دوم «نند» هر دو، هجای کشیده (U-) هستند. در نتیجه هر دو هجا را باید بلند (-) در نظر بگیریم.	

🔔 **حواستون باشه:** «ن» ساکن بعد از مصوت بلند تو تقطیع حذف میشه. در نتیجه تو کلماتی مثل «درختان، چوبین، دون و...» هجای آخر به دلیل حذف «ن» ساکن، از ابتدا بلنده و هیچ اختیاری نداریم:

شب صحبت غنیمت دان و داد خوشدلی بستان که مهتابی دل افروز است و طرف لاله‌زاری خوش

◀ هجای آخر مصراع اول «تان» بلند است و هیچ اختیاری ندارد؛ چراکه «ن» ساکن بعد از مصوت بلند حذف می‌شود.

📖 **نکته:** در اوزان دوری یا اوزان همسان دولختی، هر مصراع در حکم یک بیت و هر نیم‌مصراع در حکم یک مصراع است، پس هجای آخر هر نیم‌مصراع هم اگر کوتاه (U) یا کشیده (—) بود، بر اساس اختیار «بلند بودن هجای پایانی»، باید آن را هجای بلند (—) در نظر بگیریم.

🔔 **یادآوری:** یکی از راه‌های تشخیص اوزان دوری از غیر آن‌ها، توجه به مکثی است که در نیمه مصراع وجود دارد؛ پس اگر مصراعی در میانه خود، مکث داشت و از دو قسمت هم‌وزن تشکیل می‌شد، وزن دوری است و چنانچه هجای پایان نیم‌مصراع آن کوتاه یا کشیده بود، اختیار «بلند در نظر گرفتن هجای پایانی مصراع» برای آن اعمال می‌شود.

کشتی شکستگانیم ای باد شرطه برخیز باشد که باز بینیم دیدار آشنا را

◀ در میانه مصراع‌ها یعنی بعد از کلمه «شکستگانیم» در مصراع اول و بعد از کلمه «بینیم» در مصراع دوم مکثی وجود دارد و مصراع‌ها از دو بخش مساوی تشکیل می‌شوند، پس وزن دوری است؛ بنابراین اختیار ممکن است در پایان نیم‌مصراع نیز وجود داشته باشد. هجای پایانی نیم‌مصراع‌ها (نیم، نیم) و هجای پایانی مصراع اول (خیز) اختیار «بلند بودن هجای پایانی» را دارند.

سلسله موی دوست حلقه دام بلاست هر که در این حلقه نیست فارغ از این ماجراست

◀ در این بیت هم مثل بیت قبل، در پایان نیم‌مصراع‌ها یعنی بعد از کلمه «دوست» در مصراع اول و بعد از کلمه «نیست» در مصراع دوم، مکث وجود دارد و وزن بیت دوری است؛ پس علاوه بر پایان مصراع‌ها، هجای پایانی نیم‌مصراع هم ممکن است اختیار داشته باشد. هجای پایانی نیم‌مصراع‌ها (دوست و نیست) و هجای پایانی مصراع‌ها (لاست و راست) کشیده هستند و چهار بار اختیار «بلند بودن هجای پایانی» را داریم.

◀ **اختیار «آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن»**

در آن دسته از وزن‌هایی که با رکن «فعلاتن» شروع می‌شوند، شاعر می‌تواند به جای رکن «فعلاتن» اول مصراع، رکن «فاعلاتن» بیاورد، اما عکس آن درست نیست؛ پس این اختیار در وزن‌هایی اتفاق می‌افتد که با «فعلاتن» شروع می‌شوند و ممکن است در رکن اول هر دو مصراع هم دیده شود. شرایط این اختیار در زیر آمده است. آن‌ها را به خاطر بسپار:

- 1 **وزن‌های ممکن:** این اختیار فقط در چهار وزن ممکن است اتفاق بیفتد: پس این وزن‌ها را یاد بگیر. اگر بیتی خارج از این وزن‌ها بود، اصلاً امکان داشتن این اختیار را ندارد.
 - فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن
 - فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن
 - فعلاتن فعلاتن فعلن
 - فعلاتن مفاعلن فعلن

2 **فقط رکن اول:** این اختیار فقط نسبت به رکن اول مصراع اعمال می‌شود؛ یعنی رکن دوم و سوم و... نمی‌توانند این اختیار را داشته باشند، اما رکن اول مصراع اول و رکن اول مصراع دوم، هر دو ممکن است دارای این اختیار باشند. به عبارت دیگر، ممکن است مصراع اول یا مصراع دوم یا هر دو مصراع بیت این اختیار را داشته باشند.

بیت‌های زیر را ببین:

همچو حافظ فریب در ره عشق به مقامی رسیده‌ام که مپرس

هم	چ	حا	فظ	غ	ریب	در	ز	ه	عشق
پ	م	قا	می	ر	سی	ام	ک	م	پرس
—	U	—	—	U	—	—	U	U	⚡
U	U	—	—	U	—	—	U	U	⚡
وزن	فعلاتن			مفاعلن			فعلن		

◀ وزن این بیت، «فعلاتن مفاعلن فعلن» است که شاعر به جای رکن «فعلاتن» در اول مصراع اول، «فاعلاتن» آورده و از اختیار «آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن» استفاده کرده است.

سینه از آتش دل در غم جانانه بسوخت آتشی بود در این خانه که کاشانه بسوخت

سی	ن	آ	ث	ش	دل	ذر	غ	م	جا	نا	ن	پ	سوخت
آ	ث	شی	بود	ذ	ربین	خا	ن	ک	کا	شا	ن	پ	سوخت
-	U	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	سوخت
-	U	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	سوخت
وزن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن

وزن این بیت، «فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن» است که شاعر به جای رکن «فعلاتن» اول هر دو مصراع، رکن «فعلاتن» آورده و دو بار از اختیار «آوردن فعلاتن به جای فعلاتن» استفاده کرده است.

تشخیص اختیار «آوردن فعلاتن به جای فعلاتن»

برای تشخیص راحت‌تر و سریع‌تر این اختیار در سؤالات و تست‌ها مراحل زیر را اجرا کن. این طور می‌توانی بیت‌هایی را که خیلی بی‌ربط هستند، کنار بگذاری و وقتت را صرف بیت‌های مشکوک‌تر نکنی. مراحل زیر را ببین:

۱ قدم اول: اگر بیتی دارای این اختیار باشد، حداقل یکی از مصراع‌های آن باید با رکن «فعلاتن: -U--» شروع شده باشد. در نتیجه، لاقل یکی از مصراع‌های بیت باید با هجای بلند (-) شروع شود و اگر هجای اول هر دو مصراع کوتاه (U) باشد، بدیهی است که این اختیار را نمی‌توانیم داشته باشیم: پس اگر با سؤال یا تستی مواجه شدی و هجای اول هر دو مصراع آن کوتاه بود، وقت را تلف نکن، این بیت، این اختیار را ندارد. (در این مرحله، بیت را به صورت کامل تقطیع نمی‌کنی و فقط هجای اول را می‌بینی.)

۲ قدم دوم: اگر لاقل یکی از مصراع‌ها با هجای بلند شروع شده بود، بیت را تقطیع کن. در صورتی که وزن بیت مطابق هیچ کدام از وزن‌هایی که گفتیم نبود، باز این بیت را باید کنار بگذاری، اما اگر بیت بر یکی از وزن‌های موردنظر بود، برو قدم بعدی.

۳ قدم سوم: در این مرحله از وزن هم خیالمان راحت شده و باید داشتن اختیار را بررسی کنیم. والسلام.

حالا مراحل بالا را در بیت‌های زیر اجرا می‌کنیم:

بت تو نفس هواپرور توست که به صد گونه خطا رهبر توست

هجای اول هر دو مصراع کوتاه است: پس این بیت اختیار آوردن فعلاتن به جای فعلاتن را نمی‌تواند داشته باشد و نیازی به تقطیع نیست.

بت خود را بشکن خوار و ذلیل نامور شو به فتوت چو خلیل

ب	ت	خُد	را	پ	ش	کن	خا	ر	ذ	لیل
نام	وَر	شَو	پ	فَ	تَو	وَت	چ	خ	لیل	
U	U	-	U	U	-	-	U	U	U	لیل
-	U	-	U	U	-	-	U	U	U	لیل
وزن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن

قبل از تقطیع می‌بینیم که هجای اول مصراع دوم بلند است و می‌توانیم قدم بعدی را برداریم. وقتی بیت را تقطیع می‌کنیم، وزن بیت به صورت «فعلاتن فعلاتن فعلن» درمی‌آید که یکی از وزن‌های گفته‌شده است و می‌توانیم در آن اختیار داشته باشیم. حالا وقتی رکن اول مصراع‌ها را بررسی می‌کنیم، اختیار مشخص می‌شود. شاعر در رکن اول مصراع دوم به جای «فعلاتن»، «فعلاتن» آورده و از اختیار «آوردن فعلاتن به جای فعلاتن» استفاده کرده است.

در دلم هیچ نیاید مگر اندیشه وصلت تو نه آنی که دگر کس بنشیند به مکانت

ذر	د	لم	هیچ	ن	یا	ید	م	نگ	زن	دی	ش	ی	وص	لت
ث	ن	آ	نی	د	مگر	کس	پ	ن	شی	ند	پ	م	کا	نت
-	U	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-
U	U	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-
وزن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن

قبل از تقطیع می‌بینیم که هجای اول مصراع اول بلند بوده و می‌توانیم قدم بعدی را برداریم. وقتی بیت را تقطیع می‌کنیم، وزن بیت به صورت «فعلاتن فعلاتن فعلاتن» درمی‌آید که یکی از وزن‌های گفته‌شده است. با بررسی رکن‌های اول، اختیار در رکن اول مصراع اول مشخص می‌شود.

📌 **حواستون باشه:** در صورتی که وزن از تکرار رکن «فاعلاتن» به دست آمده باشه، اختیار آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن نداریم؛ پس صرف دیدن رکن اول نشون دهنده اختیار نیست.

بشنو از نی چون حکایت می کند وز جدایی ها شکایت می کند

پایه‌های آوایی	بش	نَ	اَز	نِی	چَن	حَ	کَا	یَت	مِی	کَ	نَد
نشانه‌های هجایی	-	U	-	-	-	U	-	-	-	U	-
وزن	فاعلاتن			فاعلاتن			فاعلاتن		فاعلن		

❖ درست است که رکن اول دو مصراع، «فاعلاتن» است، اما اختیار آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن نداریم؛ چراکه وزن از تکرار «فاعلاتن» به دست آمده، نه «فعلاتن».

❖ **اختیار ابدال**

شاعر با استفاده از اختیار ابدال، می‌تواند به جای دو هجای کوتاه کنار هم (UU) در هر جای بیت، یک هجای بلند (-) بیاورد، اما عکس آن صادق نیست. مثال زیر را ببین:

که شنیدی که برانگیخت سمند هم عشق که نه اندر عقبش گرد ندامت برخاست

پایه‌های آوایی	کِ	شِ	نِی	دِی	کِ	بَ	زَن	گِیخَت	سَ	مَن	دِ	عَ	مِ	عِشَق
نشانه‌های هجایی	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	U	U	-
وزن	فعلاتن			فعلاتن			فعلاتن			فعلاتن		فعلن		

❖ وزن این بیت، «فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن» است. شاعر به جای رکن «فعلن: UU-» آخر مصراع دوم، رکن «فعلن: -» آورده؛ یعنی به جای دو هجای کوتاه (UU) یک هجای بلند (-) آورده است. هجای دوازدهم مصراع اول هم بنا به اختیار، باید بلند به حساب آید.

📌 **نکته:** ۱ شاعر در هر وزنی که دو هجای کوتاه کنار همدیگر داشته باشد، می‌تواند این اختیار را اعمال کند. البته اختیار ابدال معمولاً در چهار رکن عروضی زیر اتفاق می‌افتد. این ارکان در هر وزنی که به کار رفته باشند، ممکن است اختیار شاعری ایجاد کنند.

۱. فعلن (UU-) بعد از اعمال اختیار و تبدیل دو هجای کوتاه به یک هجای بلند: فعلن (-)

۲. فعلاتن (UU-) بعد از اعمال اختیار و تبدیل دو هجای کوتاه به یک هجای بلند: مفعولن (---)

۳. مفتعلن (UU-) بعد از اعمال اختیار و تبدیل دو هجای کوتاه به یک هجای بلند: مفعولن (---)

۴. مستفعلن (UU-) بعد از اعمال اختیار و تبدیل دو هجای کوتاه به یک هجای بلند: مفعولن (---)

۲ ابدال در رکن «فعلن» آخر مصراع، یکی از رایج‌ترین موارد استفاده از این اختیار است؛ پس برای تشخیص ابدال، ابتدا ابدال در رکن آخر را بررسی کن.

۱ **ابدال در رکن «فعلن»**

در اوزانی که رکن پایانی‌شان «فعلن» است، ممکن است به جای دو هجای کوتاه کنار همدیگر (UU)، یک هجای بلند (-) بیاید؛ یعنی شاعر به جای رکن «فعلن»، رکن «فعلن» می‌آورد. حواست باشه که وزن اصلی شعر را باید بر اساس «فعلن: UU-» نام‌گذاری کنیم نه «فعلن: -».

ز روی دوست دل دشمنان چه دریابد؟ چراغ مرده کجا شمع آفتاب کجا؟

پایه‌های آوایی	زِ	رِو	دِوِست	دِ	لِ	دَش	مِ	نَازِ	چَ	دِر	یَا	بَد
نشانه‌های هجایی	U	U	-	U	U	-	U	-	U	-	U	-
وزن	مفاعلن			فعلاتن			مفاعلن			فعلن		

❖ وزن این بیت، «مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلن» است. شاعر به جای رکن «فعلن: UU-» آخر مصراع اول، رکن «فعلن: -» آورده؛ یعنی به جای دو هجای کوتاه (UU)، یک هجای بلند (-) آورده است.

پایه دوازدهم

شمرش از چشم می پرستان باد / فرگس مست اگر بروید باز

پایه‌های آوایی	شَر	مَ	شَز	چَش	مَ	مِی	پَ	زَس	تَا	بَاد
	نَر	مِی	سِی	مَس	تَ	مِی	پَ	رَو	یَد	بَاز
نشانه‌های هجایی	-	U	-	-	U	-	U	-	-	U
	-	U	U	-	U	-	U	-	-	U
وزن	فاعلاتن			مفاعن				فعلن		

وزن این بیت، «فاعلاتن مفاعن فعلن» است. شاعر به جای رکن «فعلن: U U» آخر هر دو مصراع، رکن «فعلن: - -» آورده است: یعنی به جای دو هجای کوتاه (U U)، یک هجای بلند (-) آورده است. شاعر در رکن اول هر دو مصراع هم از اختیار «آوردن فاعلاتن به جای فعاتن» استفاده کرده است. هجای سوم مصراع دوم هم بنا به اختیار «بلند تلفظ کردن هجای کوتاه»، باید بلند به حساب آید.

حواستون باشه: همون طور که می‌بینی، ممکنه این اختیار در هر دو رکن «فعلن» آخر مصراع‌ها اتفاق بیفته. کلاً محدودیتی در مورد این اختیار نداریم. شاعر به جای هر دو هجای کوتاه کنار هم می‌تونه یه هجای بلند بیاره. حالا ممکنه بررسی با این همه اختیاری که تو یه بیت اومده و اینکه در هر دو مصراع این اختیار اتفاق افتاده، چه‌طور متوجه اختیارات بشم؟ عزیزم، قبلاً هم چند بار گفتم، قبل از هر چیز چشمات رو به روی اختیارات ببند و سعی کن وزن بیت رو با یکی از وزن‌هایی که حفظی، تطبیق بدی. وقتی که وزن بیت رو تشخیص دادی، حالا سعی کن موارد مشکوک رو با وزن انطباق بدی.

۲ ابدال در رکن «فاعلاتن»

در اوزانی که رکن عروضی «فاعلاتن» در آن وجود دارد، ممکن است به جای دو هجای کوتاه کنار همدیگر (U U)، یک هجای بلند (-) بیاید: یعنی شاعر به جای رکن «فاعلاتن»، رکن «مفعولن» می‌آورد. حواست باشد که وزن اصلی شعر را باید بر اساس «فاعلاتن: U U - -» نام‌گذاری کنیم، نه «مفعولن: - - -».

مرا گناه نباشد نظر به روی جوانان / که پیر داند مقدار روزگار جوانی

پایه‌های آوایی	مَ	رَا	گَ	نَا	نَ	بَا	شَد	نَ	ظَر	پَ	رَو	یَ	خَ	وَ	نَا
	کَ	پِیَر	دَا	نَد	مِی	دَا	رِ	رَو	زِ	گَا	رِ	خَ	وَ	نِی	
نشانه‌های هجایی	U	-	U	U	-	-	U	U	-	U	-	U	U	-	-
	U	-	U	-	-	-	U	U	-	U	-	U	U	-	-
وزن	مفاعن		فاعلاتن		مفاعن				فاعلاتن						

وزن این بیت، «مفاعن فعاتن مفاعن فعاتن» است. شاعر به جای رکن دوم «فاعلاتن: U U - -» مصراع دوم، رکن «مفعولن: - - -» آورده: یعنی به جای دو هجای کوتاه (U U)، یک هجای بلند (-) آورده است.

خارکش پیری بادلق درشت / پشته خار همی‌برد به پشت

پایه‌های آوایی	خَار	کِش	پِی	رِی	بَا	ذَل	قِی	دَ	رِشَت
	پِش	یَ	خَار	هَ	مِی	بُرد	بَ	پِشَت	
نشانه‌های هجایی	-	-	-	-	-	-	U	U	U
	-	U	-	U	U	-	U	U	U
وزن	فاعلاتن			فاعلاتن				فعلن	

وزن این بیت، «فاعلاتن فعاتن فعلن» است. شاعر به جای رکن دوم «فاعلاتن: U U - -» مصراع اول، رکن «مفعولن: - - -» آورده، یعنی به جای دو هجای کوتاه (U U)، یک هجای بلند (-) آورده است. شاعر در رکن اول هر دو مصراع هم از اختیار «آوردن فاعلاتن به جای فعاتن» استفاده کرده است. طبق اختیارات زبانی هم هجای سوم مصراع دوم باید بلند به حساب بیاید.

۲ ابدال در رکن «مفتعلن»

در اوزانی که رکن عروضی «مفتعلن» در آن وجود دارد، ممکن است به جای دو هجای کوتاه کنار هم (UU)، یک هجای بلند (-) بیاید؛ یعنی شاعر به جای رکن «مفتعلن»، رکن «مفعولن» می‌آورد. حواست باشد که وزن اصلی شعر را باید بر اساس «مفتعلن: -UU-» نام‌گذاری کنیم، نه «مفعولن: -».

بام و هوا تویی و بس نیست روی به جز هوس آب حیات جان تویی صورت‌ها همه سقا

پایه‌های آوایی	با	م	ه	وا	ت	یی	ی	بس	نیست	ز	وی	پ	ج	ه	وس
	آ	ب	خ	یا	ت	جای	ت	یی	صو	رت	ها	ه	م	س	قا
نشانه‌های هجایی	-	U	U	-	U	-	U	-	-	U	U	U	-	U	-
	-	U	U	-	U	-	U	-	-	-	-	U	-	U	-
وزن	مفتعلن			مفاعِلن			مفتعلن			مفاعِلن			وزن		

وزن این بیت «مفتعلن مفاعِلن مفتعلن مفاعِلن» است. شاعر به جای رکن «مفتعلن: UU-» در میان مصراع دوم، رکن «مفعولن: -» آورده؛ یعنی به جای دو هجای کوتاه (UU)، یک هجای بلند (-) آورده است. هجای سیزدهم مصراع دوم هم بنا به اختیارات زبانی باید بلند در نظر گرفته شود.

گویی بط سفید جامه به صابون زده‌ست کبک دری ساق پای در قدح خون زده‌ست

پایه‌های آوایی	گو	یی	ب	ط	س	فید	جا	م	پ	صا	بو	ز	دست		
	کب	د	ری	سا	ق	پای	در	ق	د	ح	خو	ز	دست		
نشانه‌های هجایی	-	-	-	U	U	U	-	U	U	-	U	U	U		
	-	U	U	-	-	U	-	U	U	U	-	U	U		
وزن	مفتعلن			فاعِلن			مفتعلن			فاعِلن			وزن		

وزن این بیت، «مفتعلن فاعِلن مفتعلن فاعِلن» است. شاعر به جای رکن اول «مفتعلن: UU-» مصراع اول، رکن «مفعولن: -» آورده؛ یعنی به جای دو هجای کوتاه (UU)، یک هجای بلند (-) آورده است. طبق اختیارات زبانی هم هجای چهارم مصراع اول و هجای یازدهم مصراع دوم باید بلند به حساب بیاید. هجای پایان مصراع‌ها و نیم‌مصراع‌ها هم باید بلند در نظر گرفته شود.

۴ ابدال در رکن «مستفعل»

در اوزانی که رکن عروضی «مستفعل» در آن وجود دارد، ممکن است به جای دو هجای کوتاه کنار هم دیگر (UU)، یک هجای بلند (-) بیاید؛ یعنی شاعر به جای رکن «مستفعل»، رکن «مفعولن» می‌آورد. حواست باشد که وزن اصلی شعر را باید بر اساس «مستفعل: -UU-» نام‌گذاری کنیم، نه «مفعولن: -».

یادآوری: وزن‌هایی که با رکن «مستفعل» شروع می‌شوند، به دو صورت دسته‌بندی هجایی می‌شوند. در دسته‌بندی دیگر این وزن‌ها، رکن «مفعول» ابتدای مصراع می‌آید. فرقی نمی‌کند بیت را چه‌طور دسته‌بندی کنی، هر جا دو هجای کوتاه کنار هم داشته باشیم، ممکن است این اختیار اتفاق بیفتد.

گفتی سر خاقانی دارم به سر و چشم ای شوخ برو کز تو کس این دم نپذیرد

پایه‌های آوایی	گف	تی	س	ر	خا	قا	نی	دا	زم	پ	س	ر	چشم		
	ای	شو	ب	ر	ر	ک	ت	سین	دم	ن	پ	ذی	زده		
نشانه‌های هجایی	-	U	U	U	-	-	-	-	U	U	U	U	U		
	-	U	U	U	-	-	U	U	U	U	U	U	U		
وزن	مستفعل			مستفعل			مستفعل			مستفعل			وزن		

وزن این بیت، «مستفعل مستفعل مستفعل مستفعل» است. شاعر به جای رکن دوم «مستفعل: -UU-» مصراع اول، رکن «مفعولن: -» آورده؛ یعنی به جای دو هجای کوتاه (UU)، یک هجای بلند (-) آورده است. طبق اختیارات زبانی هم هجای دوازدهم مصراع اول باید بلند به حساب بیاید. این وزن به صورت «مفعول مفاعیل مفاعیل فاعیل فاعیل»: -UU- / -UU- / -UU- / -UU- هم دسته‌بندی می‌شود.

زان چشم پر از خمار سرمست پر خون دارم دو دیده پیوست

پایه‌های آوایی	زاین	چش	م	پ	زز	خ	ما	ر	شر	مست
نشانه‌های هجایی	پَر	خوِش	دا	پ	زَم	دُ	دی	د	پی	وَسْت
وزن	مستفعل			فاعلات			مستف			

وزن این بیت، «مستفعل فاعلات مستف» است. شاعر به جای رکن اول «مستفعل: - UU» مصراع دوم، رکن «مفعولن: - -» آورده؛ یعنی به جای دو هجای کوتاه (UU)، یک هجای بلند (-) آورده است. البته این وزن به صورت «مفعول مفاعله مفعولن: - UU / - UU / - UU» هم دسته‌بندی می‌شود.

نکته ۱: ارکانی را که معمولاً اختیار ابدال در آنها اتفاق می‌افتند، بررسی کردیم (فعلن، فاعلاتن، مفعولن، مستفعل). همان‌طور که گفتیم، اختیار ابدال در هر وزنی که دو هجای کوتاه کنار هم داشته باشد، می‌تواند اتفاق بیفتد. یکی از وزن‌های دیگری که این اختیار را می‌تواند داشته باشد، وزن «مستفعلن مفاعله مستفعلن فعل: - UU / - UU / - UU» است که شاعر می‌تواند به جای هجای هفتم و هشتم، یک هجای بلند بیاورد.

۲: در اکثر وزن‌ها چهار هجای بلند در کنار هم وجود ندارد، بنابراین وجود چهار هجای بلند کنار هم نشانه‌ای برای داشتن اختیار ابدال است؛ پس برای تشخیص سریع ابدال، دنبال چهار هجای بلند کنار هم بگرد:

دل را به تو دادم و نمی‌دانم چون می‌دانم مرا نخواهد شد

با خواندن این بیت می‌فهمیم که در ابتدای مصراع دوم، چهار هجای بلند (چَن، می، دا، نَم) دیده می‌شود و این نشانه‌ای برای داشتن اختیار ابدال در این قسمت است.

گرد که بادش برود چون شود افتد بر خاک سیه بی‌نوا

با خواندن این بیت می‌فهمیم که در ابتدای مصراع دوم، چهار هجای بلند (اَف، تَد، بَر، خَا) دیده می‌شود و این نشانه‌ای برای داشتن اختیار ابدال در این قسمت است.

پیش آن سنبل مشکین بپیرافشان سخن نافه تاتار نگویم که خطاست

با خواندن این بیت می‌فهمیم که در پایان مصراع اول، چهار هجای بلند (بِی، زَف، شَا، نَت) دیده می‌شود و این نشانه‌ای برای داشتن اختیار ابدال در این قسمت است.

اختیار قلب

شاعر می‌تواند بنا به ضرورت و با توجه به اختیار قلب، یک هجای بلند و کوتاه کنار هم را در مصراع جابه‌جا کند؛ به عبارت دیگر شاعر می‌تواند به جای «هجای بلند + هجای کوتاه: - U»، «هجای کوتاه + هجای بلند: U -» بیاورد و بالعکس؛ پس اختیار قلب داریم: (U - ↔ - U)

در این اختیار فقط با دو رکن «مفتعلن» و «مفاعله» سروکار داریم و تنها کاربرد این اختیار در مورد همین دو رکن است. شاعر طبق اختیار قلب می‌تواند به جای رکن «مفتعلن: - UU»، رکن «مفاعله: U - U» بیاورد یا برعکس. به این صورت:

مفتعلن (U - U) **باجه‌جاشدن هجای اول (-) و هجای دوم (U)** مفاعله (U - U)

مفاعله (U - U) **باجه‌جاشدن هجای اول (U) و هجای دوم (-)** مفتعلن (U - U)

بیت‌های زیر را ببین:

دانش دانشوران پیشرو کار باد مجلس مشروطه را خدا نگه‌دار باد

پایه‌های آوایی	دا	ن	ش	دا	نش	و	پیش	ر	و	کار	باد
نشانه‌های هجایی	مَج	ل	س	مَش	رُو	ط	خ	دا	ن	نَگه	بَاد
وزن	مفتعلن			فاعله			مفتعلن			فاعله	

وزن این بیت «مفتعلن فاعله مفتعلن فاعله» است. شاعر در رکن سوم مصراع دوم، به جای «مفتعلن: - UU»، رکن «مفاعله: U - U» آورده و از اختیار قلب استفاده کرده است. بنا به اختیار زیبایی، هجای یازدهم مصراع اول باید بلند تلفظ شود. هجای پایانی دو مصراع هم باید بلند در نظر گرفته شود.

نکته: اختیار قلب معمولاً (همیشه نه‌ها... معمولاً این‌طوریه) در وزن‌های زیر اتفاق می‌افتد. این وزن‌ها را یاد بگیر تا در سؤالاتی که از اختیار قلب می‌پرسند، سریع‌تر به جواب برسی:

۱. مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن (-UU- / -UU- / -UU- / -UU-)
۲. مفتعلن مفتعلن فاعلن (-U- / -UU- / -UU-)
۳. مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن (-U- / -UU- / -U- / -UU-)
۴. مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن (-U-U / -UU- / -U-U / -UU-)

این اختیار در مورد هر کدام از ارکان گفته شده، می‌تواند اتفاق بیفتد و در یک بیت ممکن است یک‌بار یا بیشتر اختیار قلب داشته باشیم. فقط اگر در وزنی، هیچ‌کدام از دو رکن «مفتعلن» و «مفاعلن» وجود نداشت، این بیت نمی‌تواند اختیار قلب داشته باشد. دو بیت زیر را ببین و اختیارات را مشخص کن:

پیر خرد پیش تو چو طفل زانو زده گاه غضب با پلنگ پنجه به نیرو زده

پایه‌های آوایی	بی	ر	خ	زده	بی	ش	ت	چ	طفل	زا	نو	ز	د
	گا	ه	غ	ضَب	با	پ	لنگ	پن	چ	پ	نی	رو	د
نشانه‌های هجایی	-	U	U	-	-	U	X	U	-	U	-	U	X
	-	U	U	-	-	U	X	U	U	-	-	U	X
وزن	مفتعلن			فاعلن		مفتعلن			فاعلن				

◀ وزن این بیت، «مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن» است. شاعر در رکن سوم مصراع اول به جای «مفتعلن: -UU-»، «مفاعلن: -U-U» آورده و از اختیار قلب استفاده کرده است: همچنین هجای پایانی نیم‌مصراع و مصراع‌ها هم باید بلند در نظر گرفته شود.

دست کسی برنرسد به شاخ هویت تو تارگ نخلیت او ز بیخ و بن برکنکی

پایه‌های آوایی	دس	ت	ک	سی	بر	ن	ر	ند	پ	شا	خ	هو	وی	ی	ت	ت
	تا	ز	ب	نخ	لی	نی	ت	او	ز	بی	خ	بن	بر	ن	ک	نی
نشانه‌های هجایی	-	U	U	-	-	U	U	-	U	-	U	-	-	U	U	X
	-	U	U	-	-	U	U	-	U	-	U	-	-	U	U	-
وزن	مفتعلن			مفتعلن			مفتعلن			مفتعلن			مفتعلن			

◀ وزن این بیت، «مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن» است. شاعر در رکن سوم هر دو مصراع، به جای «مفتعلن: -UU-»، «مفاعلن: -U-U» آورده و دو بار از اختیار قلب استفاده کرده است.

حواستون باشه: گاهی شاعر اختیار قلب و اختیارات زبانی رو تو به رکن به کار می‌بره:

گنبد بر شده فرود تو باد همجو بهشت از زیر گنبدی

پایه‌های آوایی	گن	ب	د	بر	ش	د	ف	رو	د	ت	باد	
	هم	چ	پ	هش	ت	ز	ب	ر	گن	ب	دی	
نشانه‌های هجایی	-	U	U	-	U	X	U	-	X	U	X	
	-	U	U	-	-	U	U	X	-	U	-	
وزن	مفتعلن			مفتعلن			مفتعلن			فاعلن		

◀ وزن این بیت، «مفتعلن مفتعلن فاعلن» است. شاعر در رکن دوم مصراع اول، به جای «مفتعلن: -UU-»، «مفاعلن: -U-U» آورده و از اختیار قلب استفاده کرده است. بنا به اختیارات شاعری زبانی هم، هجای ششم و نهم مصراع اول و هجای هشتم مصراع دوم باید بلند در نظر گرفته شود تا این هجاها با هجای متناظر در وزن مطابقت داشته باشند. هجای پایانی مصراع اول هم باید بلند در نظر گرفته شود.

سینه خاقانی و غم، تا نزند ز وصل دم دهمی عشق و وصل هم، تا ز سگان کیست او

بی	ن	ی	خا	قا	نی	ی	غم	تا	ن	ز	ند	ز	وصل	دم
دع	وی	ی	عش	ق	وصل	هم	تا	ز	س	گا	ن	کیست	او	
-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	U	-	
-	U	U	-	U	-	-	-	U	U	-	U	-	U	
وزن	مفتعلن			مفاعِلن			مفتعلن			مفاعِلن				

وزن این بیت، «مفتعلن مفاعِلن مفتعلن مفاعِلن» است. شاعر در رکن دوم مصراع اول، به جای «مفاعِلن: U-U-»، آورده و از اختیار قلب استفاده کرده است. بنا به اختیارات شاعری زبانی هم، هجای ششم مصراع اول و هجای دوم مصراع دوم باید کوتاه در نظر گرفته شود.

نمونه تست:

ترتیبی که از اختیارات وزنی گفتیم رو حتماً رعایت کن.

۱. در کدام گزینه هر دو اختیار «بلند بودن هجای پایانی» و «آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن» دیده می‌شود؟

۱) بنده‌وار آمدم به زنه‌ارت	۲) که ندارم سلاح پی‌کارت
۲) غیرتم هست و اقتدارم نیست	۳) که بپوشم ز چشم اغیارت
۳) نه چنان در کمتد پیچیدی	۴) که مخالص شود گرفتارت
۴) تو بدین هر دو چشم خواب‌آلود	چه غم از چشم‌های بیدارت

پاسخ: گزینه «۲»

با بررسی هجاهای پایانی، گزینه‌های «۱» و «۳» حذف می‌شوند، چون هجاهای آخر آن‌ها بلند است. بین گزینه‌های «۲» و «۴»، گزینه «۴» هم رد می‌شود، چون هجای اول هر دو مصراعش کوتاه است و نمی‌تواند اختیار «آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن» داشته باشد. به همین راحتی. حتی نیازی به تقطیع هم نبود.

بگرد دنبال یکی از نشونه‌های ابدال: داشتن چهار هجای بلند کنار هم.

۲. در کدام گزینه اختیار وزنی «ابدال» دیده می‌شود؟

۱) ای همه خوبی تو را پس تو که رای که را؟	۲) ای گل در باغ ما پس تو کجایی کجا؟
۲) سوسن با صدزبان از تو نشاتم نداد	گفت رو از من مجو غیر دعا و ثنا
۳) از کف تو ای قمر باغ دهان پرشکر	وز کف تو بی‌خبر با همه برگ و نوا
۴) سرو اگر سر کشید در قد تو کی رسید؟	نرگس اگر چشم داشت هیچ ندید او تو را

پاسخ: گزینه «۲»

در ابتدای مصراع اول گزینه‌های «۲» و «۴» هجای بلند کنار هم دیده می‌شود و ابدال داریم. برای اینکه بیشتر راه بیفتی تقطیع این بیت را هم ببین:

سو	سن	با	ضد	ز	باز	از	ت	ن	شا	ثم	ن	داد
گفت	ر	وز	من	م	جو	غی	ر	د	عا	و	ث	نا
-	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U
-	U	U	-	-	-	-	U	U	-	U	U	-
وزن	مفتعلن			فاعِلن			مفتعلن			فاعِلن		

توجه: وقتی همه ابیات، هم‌قافیه (یا قافیه و ردیف) هستند، احتمالاً همه آن‌ها از یک شعر انتخاب شده و هم‌وزن هستند.

◀ وزنایی رو که تو اختیار قلب گفتیم رو به یاد بیار بعد اختیار قلب رو پیدا کن.

۲. در کدام مصراع اختیار وزنی «قلب» صورت گرفته است؟

- (۱) برشوم از نشاط دل وقت سحر به منظره
 (۲) دل برگرفت از من بتم یکبارگی
 (۳) گر نتواند که مرد سخن به پایان برد
 (۴) در سر باده می‌کنم هستی خویش هر زمان

پاسخ: گزینه «۳»

وزن این بیت «مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن» است. شاعر در رکن سوم، به جای «مفتعلن: -U-U-»، «مفاعلن: U-U-» آورده و از اختیار قلب استفاده کرده است. تقطیع این بیت را ببین:

پایه‌های آوایی	گر	ن	ث	وا	ند	ک	مرد	س	خَن	پ	پا	یا	ب	زد
نشانه‌های هجایی	-	U	U	-	-	U	U	U	-	U	-	-	U	-
وزن	مفتعلن				فاعلن				مفاعلن				فاعلن	

◀ هجای پایان نیم مصراع (مرد) باید بنا به اختیار بلند بودن هجای پایانی، بلند در نظر گرفته شود.

پرسش‌های چهارگزینه‌ای

دست گرمی!

۱۷۸۲. در کجای مصراع هجای «تو» و «تور» با هجای «او» برابر است؟
 (۱) پایان مصراع
 (۲) اواسط مصراع

(۳) اول مصراع
 (۴) در هجای ماقبل آخر

۱۷۸۳. در همه گزینه‌ها به جز از اختیار وزنی «بلند بودن هجای پایان مصراع» استفاده شده است.

- (۱) بشد تیز رهام با خود و گبر
 (۲) دلیری کجا نام او اشکبوس
 (۳) چو رهام گشت از کشانی ستوه
 (۴) کشانی پیاده شود هم‌چو من
 همی‌گرد رزم اندر آمد به ابر
 همی برخروشید بر سان کوس
 بیچید از او روی و شد سوی کوه
 از او روی خندان شوند انجمن

۱۷۸۴. اختیار وزنی «بلند بودن هجای پایانی» در دو مصراع تمام گزینه‌ها به جز به کار رفته است.

- (۱) دادگر آسمان که داد بشر داد
 (۲) باریست سر بر دوش من خواهم فکندن بار، من
 (۳) بادت به دست باشد اگر دل نهی به هیچ
 (۴) داد تو را داد تا که داد دهی تو
 داد که تا خاکیمان رهند ز بیداد
 باری چو باری می‌کشم بر دوش هم بار شما
 در معرضی که تخت سلیمان رود به باد
 گر ندهی داد، داد از تو کنند داد

۱۷۸۵. در همه گزینه‌ها به جز اختیار «بلند بودن هجای پایانی» آمده است.

- (۱) دست مشاطه جدا به که کنند از شانه
 (۲) زهره بر چنگ این نوا می‌زد
 (۳) بستی به مهر با دل من چند بار عهد
 (۴) جانان من بر خیز بر جولان برانیم
 که چرا شانه در آن جعد معتبر زده است
 کآن قمر عاقبت به چنگ آمد
 از تو نمی‌سزد که کنون عهد بشکتی
 ز آن جا به جولان تا خط لب‌تان برانیم

۱۷۸۶. در کدام بیت از اختیار وزنی «آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن» استفاده نشده است؟

- (۱) چو فرستاد عنایت به زمین مشعله‌ها را
 (۲) عارفا فخر به من کن که خداوند جهانم
 (۳) خفته خاک لحد را که تو ناگه به سر آیی
 (۴) گر خداوند تعالی به گناهیت بگیری
 که بدر پرده تن را و ببین مشعله‌ها را
 ملک عالم و عالم اسرار نهانم
 عجب ار باز نیاید به تن مرده روانش
 گو بیامرز که من حامل اوزار تو باشم

۱۷۸۷. در همه بیت‌ها به جز از اختیار «آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن» در اول مصراع‌ها استفاده شده است.

- (۱) که از این سو همه جان است و حیات
 (۲) ای دل رفته ز جا باز می‌آ
 (۳) روح را عالم ارواح به است
 (۴) گر چو زنجیر به هم پیوستیم
 که از این سو همه لطف و کرم است
 به فنا ساز و در این ساز می‌آ
 قالب از روح پیرداز می‌آ
 این فروبستن درها ز کجاست

۱. تست‌های دست گرمی این بخش، از شکل‌های پرکاربرد اختیارات وزنی طرح شده و عموماً نیازی به پیدا کردن وزن ندارد. فقط با تقطیع‌های سریع از اول و آخر مصراع می‌توان به جواب رسید.

(انسانی ۸۲)

۱۷۸۸. اولین رکن کدام بیت، مشمول اختیارات وزنی شده است؟
- ۱) روضه پاک رضا دیدن اگر طغیان است
 - ۲) چه سبب سوی خراسان شدنم نگذارند؟
 - ۳) همه بر جاه همی ترسم و بر جان که مباد
 - ۴) منم آن صبح نخستین که چو بگشایم لب
- شاید ار بر ره طغیان شدنم نگذارند
عندلیبیم به گلستان شدنم نگذارند؟
جاه و جانی که تن آسان شدنم نگذارند
خوش فروخندم و خندان شدنم نگذارند

(انسانی ۸۶)

۱۷۸۹. اولین رکن کدام بیت، مشمول اختیارات وزنی شده است؟
- ۱) به وفای دل من ناله برآید چنانک
 - ۲) به جهان پشت مبتدید و به یک صدمه آه
 - ۳) سیل خون از جگر آید سوی بام دماغ
 - ۴) خبر مرگ جگرگوشه من گوش کنید
- چنبر این فلک شعوه گر بگشایید
مهره پشت جهان یک ز دگر بگشایید
ناودان مژه را راه گذر بگشایید
شد جگر چشمه خون، چشم عبر بگشایید

۱۷۹۰. در آغاز و پایان کدام بیت از اختیارات وزنی استفاده شده است؟

- ۱) من رسیدم به لب جوی وفا
 - ۲) خر دعا کرد که بارش ببرند
 - ۳) سینه او همه خورشیدپرست
 - ۴) من و تو هیچ از اینجا نرویم
- دیدم آنجا صمیمی روح فزا
سیل بگرفت و خر و بار ببرد
هم چو خورشید همه بی سروپا
پهلوی شکر و حلوا خوشک است

(انسانی ۸۱)

۱۷۹۱. خاقانی در رکن آغازین کدام بیت، از اختیارات وزنی استفاده کرده است؟

- ۱) به جهان پشت مبتدید به یک ضدمت آه
 - ۲) گریه گر سوی مژه راه نداند مژه را
 - ۳) نه، نه، چشم پس از این خواب مبیناد به خواب
 - ۴) همه همخوابه و همدرد دل تنگ متید
- مهره پشت جهان یک ز دگر بگشایید
ره سوی گریه کز او نیست گذر بگشایید
ور ببیند رگ جانش به شهر بگشایید (سهر: شب بیداری)
مرکب خواب مرا تنگ سفر بگشایید

۱۷۹۲. در کدام بیت «ابدال» صورت پذیرفته است؟

- ۱) نگذرد یاد گل و ستبلم اندر خاطر
 - ۲) تا بود بار غمت بر دل بی هوش مرا
 - ۳) بی دهان تو اگر صد قدح نوش دهند
 - ۴) شب زلف سیه افسانه خوابم شده بود
- تا به خاطر بود آن زلف و بناگوش مرا
سوز عشقت نشانند ز جگر جوش مرا
به دهان تو که زهر آید از آن نوش مرا
ساخت بیدار دل آن صبح بناگوش مرا

۱۷۹۳. در نخستین رکن کدام بیت، اختیار وزنی «آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن» به کار رفته است؟

- ۱) عاقبت دست بدان سرو بلندش برسد
 - ۲) ای صبا امشبم مدد فرمای
 - ۳) مرد را هر چه بگذرد به زبان
 - ۴) نگشودیم در این غمکده گر چشم چه باک
- هر که را در طلبت همت او قاصر نیست
که سحرگه شکفتیم هوس است
عیب باشد و رای آن کس کردن
نیست این منزل ناخوش به تماشا لایق

(خارج ۸۵)

۱۷۹۴. در کدام گزینه اختیار وزنی «ابدال» به کار رفته است؟
- ۱) بادت به دست باشد اگر دل نهی به هیچ
 - ۲) اگرچه باد صبا روح پرور است به لطف
 - ۳) بیا بیا بت رضوان غلام حورنهاد
 - ۴) به گلستان زخت بلبل چو من نبود
- در معرضی که تخت سلیمان رود به باد
به گرد لطف تو کی می رسد؟ فدای تو باد
که حق هر آن چه جمال است و حسن بر تو نهاد
تو آن مبین که چو بلبل نمی کنم فریاد

(خارج ۹۲)

۱۷۹۵. در کدام بیت شاعری «ابدال» وجود ندارد؟
- ۱) از آن به دیر مغانم عزیز می دارند
 - ۲) مرا به کار جهان هرگز التفات نبود
 - ۳) چنین که صومعه آلوده شد ز خون دلم
 - ۴) دلم ز پرده برون شد کجایی ای مطرب
- که آتشی که نمیرد همیشه در دل مانست
رخ تو در نظر من چنین خوشش آراست
گرم به باده بشوید حق به دست شماست
بنال هان که از این پرده کار ما به نواست

۱۷۹۶. در کدام گزینه از اختیار «ابدال» در هر دو مصراع استفاده شده است؟

- ۱) میل آن دانه خالم نظری بیش نبود
 - ۲) نازنینا نکن آن جور که کافر نکند
 - ۳) شب بر آنم که مگر روز نخواهد بودن
 - ۴) نه به زرق آمدهام تا به ملامت بروم
- چون بدیدم ره بیرون شدن از دلم نیست
ور جهودی بکنم بهره در اسلام نیست
بامدادت که نبینم طمع شام نیست
بتدگی لازم اگر عزت و اکرام نیست

۱۷۹۷. در کدام بیت، هر دو اختیار «فاعلاتن به جای فعلاتن و ابدال» وجود دارد؟

- (۱) باز هم باغچه از غنچه پژمرده پر است / شهر از مردم دلتنگ و دل‌آزرده پر است
 (۲) گر زمین خوردم و برخاستم ای دوست چه غم / خاک این میکده از مست زمین خورده پر است
 (۳) بی‌سبب نیست که یادآور تنهایی‌هاست / آه از آیینی که از خاطر افسرده پر است
 (۴) عشق حق داشت اگر تور نینداخت در آب / برکه بخت من از ماهی دل‌مرده پر است

۱۷۹۸. با توجه به بیت زیر کدام گزینه پیرامون اختیارات شاعری آن نادرست است؟

- «مشتری را بهای روی تو نیست / من بدین مفلسی خریدار»
 (۱) آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (۲) ابدال در مصراع دوم (۳) قلب (۴) بلند بودن هجای پایان مصراع

۱۷۹۹. در بیت زیر از کدام اختیار شاعری استفاده نشده است؟

- «منم آن شاعر ساحر که به افسون سخن / از نی کلک همه قند و شکر می‌بارم»
 (۱) آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن در اول مصراع (۲) ابدال (۳) بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه (۴) قلب

(انسانی ۹۵)

۱۸۰۰. در بیت زیر همه اختیارات شاعری، به استثنای وجود دارد.

- «دل عاشق چه غم از سوزش دوران دارد / کشتی نوح چه اندیشه طوفان دارد»
 (۱) ابدال (۲) قلب (۳) تغییر کمیت مصوت‌ها (۴) فاعلاتن به جای فعلاتن

(خارج ۸۹)

۱۸۰۱. در بیت «شب تار است و ره وادی ایمن در پیش / آتش طور کجا موعده دیدار کجاست؟» کدام اختیار شاعری به کار رفته است؟

- (۱) تغییر کمیت مصوت‌ها (۲) استفاده از اختیار ابدال (۳) استفاده از اختیار قلب (۴) آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن

(انسانی ۹۱)

۱۸۰۲. کدام اختیار شاعری در بیت «گر ز دریا دو سه قطره بپراکند چه باک / باز چون جمع شود رو سوی دریا دارد» وجود ندارد؟

- (۱) ابدال (۲) قلب (۳) کاربرد فاعلاتن به جای فعلاتن (۴) تغییر کمیت مصوت کوتاه به بلند و بلند به کوتاه

(انسانی ۹۲)

۱۸۰۳. در بیت زیر همه اختیارات زبانی و وزنی به استثنای به کار رفته است.

- «عابدان روی سوی قبله اسلام کنند / عارفان را نبود قبله جان جز کویت»
 (۱) قلب (۲) ابدال (۳) فاعلاتن به جای فعلاتن (۴) تغییر کمیت مصوت بلند به کوتاه و کوتاه به بلند

۱۸۰۴. در تمام گزینه‌ها به جز اختیار وزنی به کار رفته است.

- (۱) نه عجب که قلب دشمن شکنی به روز هیجا / تو که قلب دوستان را به مفارقت شکستی
 (۲) تو بت چرا به معلم روی که بتگر چین / به چین زلف تو آید به بتگری آموخت
 (۳) گر دیگران به منظر زیبا نظر کنند / ما را نظر به قدرت پروردگار اوست
 (۴) ز کوی میکند دوشش به دوش می‌برند / امام شهر که سجاده می‌کشید به دوش

۱۸۰۵. در کدام گزینه از اختیارات وزنی استفاده نشده است؟

- (۱) بیامد بمالید و زین برنهاد / شد از رخس رخشان و از شاه شاد
 (۲) خرامان بشد سوی آب روان / چنان چون شده بازباید روان
 (۳) نالم ز دل چونای من اندر حصار نای / پستی گرفت همت من زین بلند جای
 (۴) و آنکه گیسوی تو را رسم تطاول آموخت / هم تواند کرمش داد من مسکین داد

۱۸۰۶. در کدام گزینه هم اختیار زبانی به کار رفته است، هم اختیار وزنی؟

- (۱) با گرسنگی قوت پرهیز نماند / افلاس عنان از کف تقوا بستاند
 (۲) ای پادشه خوبان داد از غم تنهایی / دل بی تو به جان آمد، وقت است که بازایی
 (۳) در من منگر تا دگران چشم ندارند / از دست گدایان نتوان کرد ثوابی
 (۴) کوه از درخت گویی مردی مبارز است / پره‌های گونه‌گون زده چون جنگیان به خود

۱۸۰۷. در کدام گزینه هیچ‌یک از اختیارات شاعری به کار رفته است؟

- (۱) یکی نبود که گوید به دیگری که مموی / یکی نبود که گوید به دیگری که متال
 (۲) دل در هم و خاطر به غم و سینه به تاب است / شهری به خروش است و جهانی به عذاب است
 (۳) ای قبله جان کجاست جویم / جانی و به جان، هوات جویم
 (۴) ای همه هستی ز تو پیدا شده / خاک ضعیف از تو توانا شده

(داخل ۹۶)

۱۸۰۸. در کدام بیت هم اختیار وزنی و هم اختیار زبانی وجود دارد؟

- (۱) ملک کسری همه در قبضه فرمان تو باد
(۲) بودم افتاده ز پا شوق تو دستم بگرفت
(۳) عقل چو با آفتاب رای تو را دید گفت
(۴) مرا در منزل جانان چه امن عیش چون هر دم
- که جهان باز نخواهد چو تو کس را آورد
بر سر کوی توام بی سر و بی پا آورد
پایه خورشید را سایه یزدان شکست
جرس فریاد می‌دارد که بر بندید محمل‌ها

(خارج ۹۹)

۱۸۰۹. در همه ابیات دو اختیار وزنی «فاعلاتن به جای فعلاتن و ابدال» وجود دارد؛ به جز.....

- (۱) آب رخ پیشش ما کسی دارد
(۲) اگر آن ابرو است و پیشانی
(۳) می‌کند مرغ جان ما پرواز
(۴) چه بود گر به ما رساند باد
- که بود خاک آستان شما
نکشید هیچ کس کمان شما
دم به دم سوی آشیان شما
بویی از طرف بوستان شما

(خارج ۱۴۰۱)

۱۸۱۰. در کدام بیت همه اختیارات وزنی به جز «قلب» وجود دارد؟

- (۱) خامی و ساده‌دلی شیوه جان‌بازان نیست
(۲) نام تو می‌رفت و عارفان بشنیدند
(۳) ز ملک تا ملکوتش حجاب بردارند
(۴) مرا به کار جهان هرگز التفات نبود
- خبری از بر آن دلبر عیار بیار
هر دو به رقص آمدند سامع و قایل
هر آنکه خدمت جام جهان‌نما بکند
رخ تو در نظر من چنین خوشش آراست

نکته‌دارتر

۱۸۱۱. در کدام گزینه اختیار وزنی «بلند بودن هجای پایانی» سه بار به کار رفته است؟

- (۱) دل داده‌ام بر باد، بر هر چه بادا باد
(۲) باد خزان روی به بستان نهاد
(۳) بگفتا هر شبش بینی چو مهتاب؟
(۴) صد چشمه ز چشم من گشاید
- مجنون‌تر از لیلی، شیرین‌تر از فرهاد
کرد جهان باز دگرگون نهاد
بگفت آری چو خواب آید، کجا خواب؟
چون چشم برافکنم بر آن رو

۱۸۱۲. در کدام بیت اختیار «بلند به حساب آوردن هجای پایانی» رخ داده است؟

- (۱) نماند آتش و آبی نماند
(۲) تیغ ارچه می‌برد همه پیوندهای جان
(۳) تویی که ابر ز تأثیر فتح باب کفت
(۴) خصم تو را ز آتش و آب ستان تو
- در این خاکت دگر تابی نماند
فرقت بتر که همدمی دوستان برد
تواند از همه آب حیات باراند
در آب چشم و آتش دل باد مسکنا

۱۸۱۳. شاعر در کدام گزینه از اختیار «بلند شمردن هجای پایانی» چهار بار استفاده کرده است؟

- (۱) بت خود را بشکن خوار و ذلیل
(۲) دانه چو طفلی است در آغوش خاک
(۳) عشق تو بر بود ز من مایه مایی و منی
(۴) کرده گلو پر ز باد قمری سنجاب‌پوش
- نامور شو به فتوت چو خلیل
روز و شب این طفل به نشو و نماست
خود نبود عشق تو را چاره ز بی‌خوشتنی
کبک فروریخته مشک به سوراخ گوش

۱۸۱۴. در چند بیت اختیار «بلند بودن هجای پایانی» آمده است؟

- (الف) برخیز که ابر خاک را می‌شوید
(ب) با مسلمان گفت جان بر کف بنه
(ج) تو گفتی سخن باش و پاسخ شنو
(د) صحبت که کشد به سقم و رنجوری به
(ه) هر که آن نقطه دید هر دو جهانش
- تا سبزه ز خاک نو برون می‌روید
هر چه از حاجت قزون داری بده
اگر بشنوی زننده مانی برو
زان جامه که سازی به ستم عوری به
محو گشته ز چشم زود بود

(۴) چهار

(۳) سه

(۲) دو

(۱) یک

۱۸۱۵. در کدام ابیات اختیار وزنی «بلند بودن هجای پایانی» مشاهده می‌شود؟

- (الف) از سر من مغز را سودا برون می‌آورد
(ب) خطمی سبب از زرخندان می‌بر آورد
(ج) نام سما و لقب ارض نه
(د) به جمعیت دوستان روی نه
- زور این می‌پنبه از مینا برون می‌آورد
مرا از دل نه کز جان می‌بر آورد
عمق نه و طول نه و عرض نه
پراکنندگان را به یک سوی نه

(۴) ج، د

(۳) الف، ب

(۲) ب، ج

(۱) الف، د

۱۸۱۶. در کدام بیت اختیار «بلند بودن هجای پایانی» مشاهده نمی‌شود؟

- ۱) چاک دلم ای محرم چون دوخت نمی‌دانی
 - ۲) هر کجا دردی دوا آن جا رود
 - ۳) عاشق و دیوانه‌ام سلسله یار کو
 - ۴) وان خال سیاه بر سر ابرویست
۱۸۱۷. اختیار وزنی در رکن اول کدام گزینه آمده است؟

- ۱) گر آمدم به کوی تو چندان غریب نیست
 - ۲) پیر ما گفت و چه خوش گفت که از خلق مدار
 - ۳) «سعدی» مبر اندیشه که در کام نهنگان
 - ۴) ندانم از سر و پایت کدام خوب‌تر است
۱۸۱۸. اختیار وزنی «آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن» در رکن اول کدام گزینه آمده است؟

- ۱) پیش رویست دگران صورت بر دیوارند
- ۲) دیده سیر است مرا، جان دلیر است مرا
- ۳) کفر است در طریقت ما کینه داشتن
- ۴) گو شمع میارید در این جمع که امشب

۱۸۱۹. در کدام بیت اختیار وزنی «آمدن فاعلاتن اول مصراع» رخ داده است؟

- ۱) قصه شیرین عجب افسانه‌ای است
- ۲) تا نظر سوی دو چشم توست یاران تو را
- ۳) آگه از ناله من کی گردد
- ۴) ما ز گریه چون نمک بگذاختیم

۱۸۲۰. در کدام بیت اختیار وزنی «فاعلاتن اول مصراع» مشاهده می‌شود؟

- ۱) من آن گیرم که این دم بازگشتم
- ۲) بر ما دوزخ و بهشت یکی است
- ۳) نه سبو پیدا در این حالت نه آب
- ۴) ابر افکننده از تگرگ خدنگ

۱۸۲۱. کدام بیت اختیار وزنی اول مصراع ندارد؟

- ۱) تا به چند ای گل نازک ز چمن دلگیری
- ۲) کند از جا عاقبت سیلاب چشم تر مرا
- ۳) ای پسر فضل و ادب این همه تحصیل مکن
- ۴) خواهم اول ز دو نوشین لب او بوسه عید

۱۸۲۲. در همه بیت‌ها اختیار وزنی «آمدن فاعلاتن اول مصراع» وجود دارد؛ به جز

- ۱) من گمان کردم کز روزه تبه گردد و زار
- ۲) عرضه کن بر وی کز حالت فرزند غریب
- ۳) گل اگر چند نمانده است فزون لیک هنوز
- ۴) هر که بهر پاس عرض و مال و مسکن داد جان

۱۸۲۳. در رکن اول کدام مصراع اختیار وزنی استفاده نشده است؟

- ۱) آن یکی نغمه مغانی داشت
- ۲) ای که بی‌فایده پندم دهی آن روی ندیده
- ۳) گل ز رخساره تو بی‌آب است
- ۴) نافه را از کمتد تو دل در گره

(انسانی ۹۵)

۱۸۲۴. در کدام بیت، اختیار وزنی «ابدال» صورت گرفته است؟

- ۱) ببرد او دل عاشقان آفاق
- ۲) اندر عجبم که چشم آن ماه
- ۳) زان چشم پر از خمار سرمست
- ۴) تا عزم جفا درست کرد او

(خارج ۹۵)

۱۸۲۵. در کدام بیت اختیار وزنی «ابدال» به کار نرفته است؟

- ۱) ما در خطر افتادیم از عشق چه گوئیم
- ۲) عشق رخ تو بابت هر مختصری نیست
- ۳) هر چند مه ما را از ما خبری نیست
- ۴) بر تو بدلی نارم دیگر نکتم یاد

ضایع چه کنی رشته در چاک گریباتم
هر کجا پستی است آب آن جا دود
سینه ز هجران بسوخت شربت دیدار کو
هندوست که پا بر سر محراب نهاد

چون من در آن دیار هزاران غریب هست
چشم انعام، که انعام چه خواهد بودن
چون در نظر دوست نشیتی همه کام است
چه جای فرق؟ که زیبا ز فرق تا قدمی

نه چنین صورت و معنی که تو داری، دارند
زهرة شیر است مرا، زهرة تابنده شدم
آیین ماست سینه چو آیینته داشتن
در مجلس ما، ماه رخ دوست تمام است

کوهکن خواب اندرین افسانه کرد
کی بود بیکاری آن مردم شکاران تو را
چشم مست تو که خواب‌آلوده است
تو ز خنده شکرستاتی هنوز

چه گر دیر آمدم هم بازگشتم
که به هر جا رضای او طلبیم
خوش بیین و الله اعلم بالصواب
آب پوشیده زمین خطر جوشن

خیز و با من قدمی نه به تماشای بهار
همتی یاران که بگذشته است آب از سر مرا
فضل اندازه و تحصیل روالی دارد
زان سپس خواهیم از او بوسه سی روز دگر

آن رخ روشن و آن دو لب چون لاله تر
وان مصیبت‌ها آیا بودت هیچ خبر
مادر گلبن از زادن ناگشته عقیم
چون شهیدان از می فخرش لبالب ساغر است

پیچید بر آن دو زلف چون شست
ناخورده شراب چون شود مست
پر خون دارم دو دیده پیوست
دست همه عاشقان بشکست

کان جا دل و جان و تن ما را خطری نیست
وصل لب تو در خور هر بی‌خبری نیست
دل برده‌ای از ما دل ما را اثری نیست
هر چند که آرام تو جز با دگری نیست

کز برج دین بتافت یکی روشن آفتاب
زین جلوه چشم گیتی انگیخته ز خواب
و آمد ز پاک یزدان او را بسی خطاب
بگشود چهره‌ای و ز ببتش گشود باب

گاه بیچشم همی به خویشتن اندر
کم ز غم آتش زدی به جان و تن اندر
بتدی پنهان به زیر هر شکن اندر
شیرین آید به کام کوهکن اندر

۱۸۲۸. وزن همة ابیات «مستفعلن مفاعل مستفعل» است، در کدام بیت ابدال استفاده نشده است؟

وز چنگ من ریود نگارم را
پر باغ لاله ساخت کنارم را
در کام سنگ فکند شکارم را
دریا به خود نبیند جز غوغا

پیری به برم طپید چشمکزن
چون بر لب هیرمند روپین تن
پیری تیری به چشمم از آهن
پیران بودند قبله میهن

۱۸۲۰. در کدام گزینه از اختیار وزنی «ابدال» در هر دو مصراع استفاده شده است؟

برو به سوی خریدار خویش هم چون زر
وای بر دل آرزوی باطلی دارم هنوز
یا این ره دور را رسیدن بودی
نه رنج ازه کشیدی نه زخم‌های تبر

۱۸۲۱. در کدام بیت، از اختیار وزنی «ابدال» دو بار استفاده شده است؟

دست یکی پرحناست جعد یکی پرخضاب
پس به تماشا گذر ز آن سوی مصر بقا
گویند خاقانیا خاک توام مرحبا
تا نشود جان ز تن زو نتوان شد رها

۱۸۲۲. در کدام گزینه اختیار وزنی «ابدال» در رکنی غیر از رکن پایان مصراع دیده می‌شود؟

به از نگیمن سلیمان و نغمه داوود
خور در مقابل مه رویش کم از هلال
ز بس که بر وی ریزند جرعه‌های مدام
جفا را زاد مادر چون تو را زاد

۱۸۲۳. در کدام بیت از اختیار «ابدال» دو بار استفاده شده است؟

من چو مه چادر شب می‌بدریدم همه شب
تو را که غصه آن نیست کاو کجاست بخسب
هزار غوطه تو را خوردنی است در دریا
گویند سلطان غیب لست ترانی مرا

۱۸۲۴. در کدام بیت از اختیار «ابدال» استفاده نشده است؟

که حریفانش دی قفل گشودند ز در
ببر درش از روزی روی آوری
گردون ز کجا واکرد دکانچه معجون‌ها
در دست دگر کلک گهریار درست است

۱) گفت خیز اکنون تا هر دو به میخانه شویم
۲) همست او بر تو شود آشکار
۳) بر هر چه نظر کردیم کیفیت عبرت داشت
۴) گر دست چم بشکست ای خواجه غمی نیست

۱۸۲۵. در کدام گزینه شاعر از اختیار وزنی «ابدال» بهره برده است؟

از جام که می خوردی و مدهوش که بودی
ای شاهد اقبال هم‌آغوش که بودی
تو ریخته چون گل به بر و دوش که بودی
وان تازه بهار زندگانی دی شد

۱) امروز ندانم که در آغوش که بودی
۲) ای دولت بیدار به بازوی که خفتی
۳) من خار فراوان به دل از درد تو دارم
۴) افسوس که نامه جوانی طی شد

۱۸۲۶. در کدام بیت از اختیار «ابدال» استفاده نشده است؟

۱) ای آفتاب گردون تاری شو و متاب
۲) امروز جلوه‌ای به نخستین نمود و گشت
۳) وان گه به قاب قوسین اندر نهاد رخت
۴) بنمود جلوه‌ای و ز دانش فروخت نور

۱۸۲۷. در همة ابیات زیر «ابدال» مشاهده می‌شود؛ به جز

۱) گاهی بی خویشتن شوم ز غم تو
۲) ای صنم خوبرو به جان تو سوگند
۳) صد شکن اندر دو زلف داری و باشد
۴) در غمت از جان دهم خوش است که مردن

۱۸۲۹. در کدام بیت از اختیار «ابدال» استفاده نشده است؟

۱) از من گرفت گیتی یارم را
۲) یک سو سرشک و یک سو داغ دل
۳) بر گور مرده ریخت شرابم را
۴) هامون به خود نبیند جز کوشش

۱۸۲۹. در کدام بیت از اختیار «ابدال» استفاده نشده است؟

۱) برخاست جوانی از برم گریان
۲) بودم سرمست قوت بازو
۳) نگاه ز کیید زال گردون زد
۴) روزی که جوان و نامجو بودم

۱۸۲۰. در کدام گزینه از اختیار وزنی «ابدال» در هر دو مصراع استفاده شده است؟

۱) از آن مقام که نبود گشاد روز گذر
۲) بارها بشکست دل اما دلی دارم هنوز
۳) ای کاش که جای آرمیدن بودی
۴) درخت گر متحرک شدی ز جای به جای

۱۸۲۱. در کدام بیت، از اختیار وزنی «ابدال» دو بار استفاده شده است؟

۱) عتقا بر کرد سر گفت کز این طایفه
۲) اول غلی بکن زین سوی نیل غدم
۳) با اثر داغشان هر دم سلطان عشق
۴) محنت چون خون و گوشت در تنم آمیخته‌ست

۱۸۲۲. در کدام گزینه اختیار وزنی «ابدال» در رکنی غیر از رکن پایان مصراع دیده می‌شود؟

۱) قدح به چنگم و آواز چنگ در گوشم
۲) با تار زلف او شب تار است هم‌چو روز
۳) مگر مدام در این فصل خاک مست بود
۴) وفا را زاد مادر چون مرا زاد

۱۸۲۳. در کدام بیت از اختیار «ابدال» دو بار استفاده شده است؟

۱) شب به پیش رخ چون ماه تو چادر می‌بست
۲) به جست‌وجوی وصالش چو آب می‌پویم
۳) تو جامه گرد کنی تا ز آب تر نشود
۴) از مدد لطف او ایمن گشتم از آنک

۱۸۲۴. در کدام بیت از اختیار «ابدال» استفاده نشده است؟

۱) گفت خیز اکنون تا هر دو به میخانه شویم
۲) همست او بر تو شود آشکار
۳) بر هر چه نظر کردیم کیفیت عبرت داشت
۴) گر دست چم بشکست ای خواجه غمی نیست

۱۸۲۵. در کدام گزینه شاعر از اختیار وزنی «ابدال» بهره برده است؟

۱) امروز ندانم که در آغوش که بودی
۲) ای دولت بیدار به بازوی که خفتی
۳) من خار فراوان به دل از درد تو دارم
۴) افسوس که نامه جوانی طی شد

۱۸۳۶. در کدام بیت اختیار شاعری «ابدال» وجود ندارد؟

- ۱) تا یقین آینه حال زدود
- ۲) هستی تو صورت پیوند نی
- ۳) حیف است سخن گفتن با هر کس از آن لب
- ۴) طناب عمر مرا دست روزگار گسیخت

۱۸۳۷. در کدام بیت، اختیار وزنی «قلب» وجود دارد؟

- ۱) کیسه هنوز فربه است با تو از آن قوی دلم
- ۲) خاک شدم در تو را آب رخم چرا بری
- ۳) از سر غیرت هوا چشمم ز خلق دوختم
- ۴) وصل تو را به جان و دل می خرم و نمی دهی

۱۸۳۸. در کدام مصراع، اختیار وزنی «قلب» به کار رفته است؟

- ۱) گرچه تو هر دمی به نو عهدی تازه بشکنی
- ۳) چنگ بزن مطربا چشم بسی تار شد

۱۸۳۹. کدام بیت فاقد اختیار «قلب» است؟

- ۱) تا که جهان است کار به کام احرار باد
- ۲) دانشش دانشوران پیشرو کار باد
- ۳) شاه زمانه فروروز خسرو صاحبقران
- ۴) عادل و عدل تو رسید در هر مکان

۱۸۴۰. در کدام بیت اختیار شاعری «قلب» وجود دارد؟

- ۱) این شفق است یا فلق مغرب و مشرقم بگو
- ۲) آینه در جواب من باز سکوت می کند
- ۳) پاک کن از حافظهات شور غزل های مرا
- ۴) جان همه شوق گشته ام طعنه ناشنیده را

۱۸۴۱. در کدام بیت اختیار وزنی «قلب» بیش از سایر ابیات دیده می شود؟

- ۱) بساط اهریمنی ز دهر برچیده شد
- ۲) شد چو به دست خلیل خانه حق ساخته
- ۳) مژده که این انتظار دگر به پایان رسد
- ۴) چند زنی ای حکیم دم از حدوث و قدم

(خارج ۹۴)

صورتش ماضی مستقبل بود
تو به کس و کس به تو مانند نی
دشنام به من ده که درودت بفرستم
هنوز رشته امید از تو نگسستم

(خارج ۹۴)

چاره چه خاقانی اگر کیسه رسد به لاغری
داشتمت به خون دل خون دلم چرا خوری
پرده روی تو شدم پرده من چرا دری
بیش مکن مضایقه زان که رسید مشتری

۲) برای من بار عشق سخت تر از کوه بود

۴) سرو برفت و بوستان از نظرم به جملگی

شاه جوان بخت را فضل خدا یار باد
مجلس مشروطه را خدا نگهدار باد
رایت و رایش بلند دولت و بختش جوان
شاهها با عدل و ملک زنده بمان جاودان

من به کجا رسیده ام جان دقایقم بگو
باز چه می شود مرا ای تو حقایقم بگو
شاعر مرده ام بخوان گور علایقم بگو
در همه حال خوب من با تو موافقم بگو

بهر طواف عباد کعبه پسندیده شد
صاحب آن خانه را خانه چو نشناخته
خانه حق آنچه را خواسته بود آن رسید
وجه خدای قدیم جلوه نمود از حرم

۱۸۴۲. شاعر در کدام رکن بیت «نماتد تیری در ترکش قضا که فلک / سوی دلم به سر انگشت امتحان نگشود»، از اختیار وزنی «قلب» بهره برده است؟ (انسانی ۸۳)

- ۱) رکن اول مصراع دوم
- ۲) رکن دوم مصراع اول
- ۳) رکن سوم مصراع دوم
- ۴) رکن آخر مصراع دوم

۱۸۴۳. در کدام مصراع اختیار قلب وجود ندارد؟

- ۱) گر نتواند که مرد سخن به پایان برد
- ۳) این سخنان را بدو فلان و بهمان برد

- ۲) بترس اگر داوریت کس بر یزدان برد
- ۴) دیو به افسون کجا ملک سلیمان برد

۱۸۴۴. اصل وزن همه ابیات گزینه ها «مفتعلن مفاعلن فاعلن» است، بر اساس این وزن، کدام بیت اختیار «قلب» دارد؟

پیشتر و بیشتر از هر صدی
سر به سر ای نگار دیگر شدی
تا تو مرا به راه پیش آمدی
آمدی و ز دست من بستدی

- ۱) باشد اگر صد هنری مرد، تو
- ۲) تا دل من ز دست من بستدی
- ۳) چاره و راه خویش گم کرده ای
- ۴) من ز همه جهان دلی داشتم

۱۸۴۵. در کدام مصراع اختیار وزنی «قلب» صورت گرفته است؟

- ۱) دل برگرفت از من بتم یکبارگی
- ۳) دست کسی بر نرسد به شاخ هویت تو

- ۲) زیرنشین غلمت کاینات
- ۴) برشوم از نشاط دل وقت سحر به منظره

۱۸۴۶. در کدام بیت «قلب» به کار نرفته است؟

- ۱) یوسف مشهدالرضا را چه کس
- ۲) با من کور و کر ولی واژه به تصویر مکش
- ۳) به تخت شاهی نشست پادشه نامور
- ۴) گاه بود پهلوی او گاه شود محو در او

دوک نیآورده خریدار نیست؟
منظره های عقل را با من سابقم بگو
سلطان احمد که هست زینت تاج و کمر
پهلوی او هست خدا محو در او هست لقا

(انسانی ۹۵)

۱۸۴۷. در کدام مصراع اختیار قلب مشاهده نمی‌شود؟

- ۱) تا رگ نخلیت او ز بیخ و بن برنکتی
- ۲) هنوز در ملک شعر نامده قحط الرجال

۱۸۴۸. در کدام بیت اختیار شاعری قلب پیدا نمی‌شود؟

- ۱) تحفه فرستی ز شعر سوی عراق اینت جهل
- ۲) کیست که پیغام من به شهر شروان برد
- ۳) هنوز گویندگان هستند اندر عراق
- ۴) وه که چه خنده زنتد بر من و تو کودکان

۱۸۴۹. در کدام بیت اختیار وزنی «قلب» به کار رفته است؟

- ۱) پرده دل می‌زند زهره هم از بامداد
- ۲) لاف دل از آسمان، لاف تن از ریسمان
- ۳) گفتم: تو کیستی؟ گفت: مراد همه
- ۴) می‌رسد از هر طرف شور نی و بانگ دف

۱۸۵۰. در کدام بیت اختیار وزنی «قلب» به کار رفته است؟

- ۱) گرچه من اینجا حدیث از سر جان می‌کنم
- ۲) دور فلک بر دلم کرد ز جور آنچه کرد
- ۳) عقل نه همتای توست کز تو زند لاف عشق
- ۴) به که ز بهر سخن برنگشاید زبان

۱۸۵۱. در کدام بیت شاعر از اختیار وزنی «قلب» استفاده کرده است؟

- ۱) تویی که از دیرگاه رای خطاکار تو
- ۲) ابر بهاری ز دور اسب برانگیخته
- ۳) آنکه نداند ز جهل بوجهل از مصطفی
- ۴) آنکه نداند شناخت قیمت خرد از بزرگ

۱۸۵۲. در کدام بیت، اختیار وزنی «قلب» به کار رفته است؟

- ۱) ماهی و چون عیان شوی شمع هزار مجلسی
- ۲) از سر رشک سوختم زان همه سوزم از درون
- ۳) سینۀ خاقانی اگر پاک بشویی از غبار
- ۴) هم شکری تو هم نمک با تو چه نسبت آب را

ترکیبی

۱۸۵۳. در بیت زیر از کدام اختیار شاعری بهره برده شده است؟

- «بسی بگفت خداوند عقل و نشنیدم که دل به غمزه خوبان مده که سنگ و سبوست»
- ۱) کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند ۲) آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن ۳) قلب ۴) ابدال

۱۸۵۴. در مصراع «گرچه فرهاد به تلخی ز جهان رفت ولیک» کدام اختیارات وزنی اتفاق افتاده است؟

- ۱) ابدال و بلند کردن هجای پایان مصراع
- ۲) فاعلاتن به جای فعلاتن و بلند کردن هجای پایان مصراع
- ۳) قلب و بلند کردن هجای پایان مصراع

۱۸۵۵. در کدام بیت اختیارات شاعری «وزنی» به کار رفته است؟

- ۱) دردم از یار است و درمان نیز هم
- ۲) کسی گیرد خطا بر نظم حافظ
- ۳) یکدم غریق بحر خدا شو گمان مبر
- ۴) حالیا مصلحت وقت در آن می‌بینم

۱۸۵۶. در همه ابیات سه نوع اختیار وزنی هم‌زمان دیده می‌شود؛ به جز

- ۱) از گلستان رخت حسن بتان یک ورق است
- ۲) حسن گل کم شد و مشتاقی بلبل هم کاست
- ۳) اتفاق تو گر این است که خونم ریزی
- ۴) گو میارید به ما شادی بگریخته را

- ۲) با من کور و کر ولی واژه به تصویر مکش
- ۴) تیره بود ورنه تیغ محنت سوهان برد

هیچ کس از زیرکی زیره به کرمان برد
یک سخن از من بدان مرد سختدان برد
که قوت ناطقه مدد ز ایشان برد
اگر کسی شعر ما سوی خراسان برد

(انسانی ۹۵)

مژده که آن بو طرب داد طربها بداد
بگسلم این ریسمان، باز روم در معاد
گفتم: من کیستم؟ گفت: مراد مراد
می شده جاری به کف، بنوش جام مراد

(انسانی ۹۳)

نزد تو آن جا سخن از سر و زر می‌رود
خوی تو نیز از جفا یاری او می‌کند
می‌نشاند حریف خیره‌سری می‌کند
گر نتواند که مرد سخن به پایان برد

آب نکوکاری از روی نیساکان برد
وز سم اسب سیاه لؤلؤ تر ریخته
گمهم از زان که او ره سوی قرآن برد
چون به بر نام خویش نام بزرگان برد

سروی و چون روان شوی عشق هزار لشکری
با همه آب ساختی زان همه آبی از تری
پیش خدایگان تو را پیش کند ثناگری
چند به رگم دوستان دشمن خویش پروری

درس

۸

(خارج ۹۹)

(انسانی ۹۱)

۱۸۵۷. هر سه اختیار «فاعلاتن اول مصراع، ابدال و هجای پایانی» در کدام بیت دیده می‌شود؟

- ۱) سپه او همه خورشیدپرست
- ۲) بد مگو نیک مگو ایشان را
- ۳) مه تابان به جز از خوبی و ناز
- ۴) گر چو زنجیر به هم پیوستیم

(سراسری ۱۴۰۱)

۱۸۵۸. بیت زیر «فاقد» کدام اختیار شاعری است؟

- ۱) ابدال
- ۲) که رخنه‌های قفس رخنه‌رهایمی نیست»
- ۳) کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند
- ۴) آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن

(سراسری ۱۴۰۱)

۱۸۵۹. در کدام بیت «سه نوع اختیار وزنی و دو اختیار زبانی» می‌توان یافت؟

- ۱) آه اگر دامن پاک تو نیارند به دست
- ۲) مستان بزم عیش شرابی نداشتند
- ۳) چو مطربان سحر آهنگ زیر و بام کنند
- ۴) کسی است صاحب بخت بلند و عمر دراز

۱۸۶۰. در کدام مصراع سه نوع اختیار وزنی استفاده شده است؟

- ۱) زندگی بی تو از محالات است
- ۲) تو روانی به لب، به قد جانی
- ۳) مخلصان را وصال توست خیال
- ۴) بر بساط چمن به صد رخ گل

۱۸۶۱. در همه ابیات «ابدال، قلب و بلند آمدن هجای پایانی» دیده می‌شود؛ به جز.....

- ۱) جلوه وجه خدا جهان سراسر گرفت
- ۲) وجه خدای قدیم چو در حرم دیده شد
- ۳) گوهر بحر وجود بیرون شد از صدف
- ۴) می‌زد هر صبح و شام کوکو چون فاخته

- ۱) ساز طرب عشق که داند که چه ساز است
- ۲) ز خواب نرگس مست تو سرگران برخاست
- ۳) پیش از آن کز تو مرا جان به لب آید ناگاه
- ۴) به کام دشمنم داری و گویی دوست می‌دارم

۱۸۶۲. در کدام بیت سه نوع اختیار وزنی استفاده شده است؟

۱۸۶۳. در مجموع این بیت دارای چند اختیار وزنی است؟ «دیده خون گشت و خون نمی‌خسبد / دل من از جنون نمی‌خسبد»

- ۱) یک
- ۲) دو
- ۳) سه
- ۴) چهار

۱۸۶۴. در کدام بیت هر دو اختیار وزنی «فاعلاتن به جای فعلاتن» و «ابدال» و اختیار زبانی «تغییر مصوت بلند به کوتاه و کوتاه به بلند» وجود دارد؟ (خارج ۹۰)

- ۱) زاری آغاز کند او که همه خرد و بزرگ
- ۲) روزی از معرفت و فقه بسوزد ما را
- ۳) چو از او داد بخواهیم از این بیدادی
- ۴) برهندی همه از ظلمت این نفس لثیم

۱۸۶۵. در کدام مصراع اختیارات شاعری «کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند»، «حذف همزه» و «بلند شمردن هجای پایانی» صورت گرفته است؟

- ۱) مخالفت نکنم آن کتم که فرمان است
- ۲) که جهل پیش خردمتد عذر نادان است
- ۳) نه آبروی که گر خون دل بخواهی ریخت
- ۴) هزار سختی اگر بر من آید آسان است

(انسانی ۹۴)

۱۸۶۶. در بیت زیر همه اختیارات شاعری کدام گزینه وجود دارد؟

- ۱) حذف همزه - ابدال
- ۲) بیخیی که بر سعادت آرد بنشان»
- ۳) تبدیل مصوت کوتاه به بلند - حذف همزه
- ۴) تبدیل مصوت کوتاه به بلند - تبدیل مصوت بلند به کوتاه

(خارج ۹۲)

۱۸۶۷. در همه ابیات به جز بیت اختیارات شاعری «تغییر کمیت مصوت‌ها، آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن و ابدال» صورت گرفته است.

- ۱) ز طلب، مطلب اگر خیر بود طالب را
- ۲) گرمی لاله خون‌گرم مرا دارد داغ
- ۳) سرکشی در قدم کوه جواهر افشاند
- ۴) معنی عزلت اگر وحشت از آبادانی است

- ۱) طلب روی زمین هم طلب دنیا نیست
- ۲) و نه مجنون مرا وحشتی از صحرا نیست
- ۳) وادی حرص به نزدیکی استغنا نیست
- ۴) جغد در مرتبه خویش کم از عنقا نیست

(خارج ۹۶)

۱۸۶۸. در کدام بیت اختیار وزنی «قلب» و «تغییر کمیت مصوت‌ها» در یک رکن صورت گرفته است؟

- (۱) چند به ناز پرورم مهر بتان سنگدل
 (۲) کیسه هنوز فربه است با تو از آن قوی‌دل
 (۳) چون ز نسیم می‌شود زلف بنفشه پرشکن
 (۴) حافظ اگر قدم زنی در ره خاندان به صدق

۱۸۶۹. بیت زیر، «فاقد» کدام اختیار شاعری است؟

- «از آن به خلق چو سیمرغ روی نمایی
 (۱) حذف همزه (۲) بلند بودن هجای پایانی (۳) بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه (۴) ابدال

۱۸۷۰. در بیت «قوت شاعره من سحر از فرط ملال / متنفر شده از بنده گریزان می‌رفت» کدام اختیارات شاعری تماماً وجود دارد؟

- (۱) حذف همزه - تبدیل مصوت بلند به کوتاه - آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن (۲) تبدیل مصوت کوتاه به بلند - قلب - بلند در نظر گرفتن هجای پایانی
 (۳) قلب - ابدال - بلند در نظر گرفتن هجای پایانی (۴) حذف همزه - آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن - ابدال

(انسانی ۸۷)

۱۸۷۱. در کدام بیت شاعر از سه اختیار شاعری «آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن»، «حذف همزه» و «تغییر کمیت مصوت‌ها» استفاده کرده است؟

- (۱) فقر ظاهر مبین که حافظ را
 (۲) تو و طوبی و ما و قامت یار
 (۳) دور مجنون گذشت و نوبت ماست
 (۴) من که باشم در آن حرم که صبا
 سینه گنجینه محبت اوست
 فکر هر کس به قدر همت اوست
 هر کسی پنج روز نوبت اوست
 پرده‌دار حریم حرمت اوست

۱۸۷۲. در کدام ابیات به ترتیب از اختیار شاعری «فاعلاتن به جای فعلاتن»، «بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه»، «کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند» و «ابدال» استفاده شده است؟

(خارج ۹۱)

- الف) نفاق و زرق نبخشد صفای دل حافظ
 ب) چو پشت آینه پیش تو حلقه در گوشم
 ج) بس غریبید در این کوچه شر، کوچ کنید
 د) عزم دیدار تو دارد جان پر لب آمده
 (۱) الف - ب - ج - د (۲) الف - ج - د - ب (۳) ج - الف - ب - د (۴) ج - د - الف - ب

۱۸۷۳. در بیت «ای که بر مرکب تازنده سواری، هش دار / که خر خارکش مسکین در آب و گل است»، به ترتیب چند «اختیار وزنی» و چند «اختیار زبانی» به کار رفته است؟

(انسانی ۸۸)

- (۱) دو - دو (۲) دو - سه (۳) سه - دو (۴) سه - سه

۱۸۷۴. در همه گزینه‌ها به جز هم اختیار وزنی به کار رفته است، هم اختیار زبانی.

- (۱) از چنگ شیر رست و ز چنگ قضا نرست
 (۲) دو هفته شد که ندیدم مه دوهفته خود را
 (۳) گر نخواهد داد من امروز داد آن شاه حسن
 (۴) قلب سپاه را نشناسد ز قلب دوست
 القصه گشت طعمه آن جانور همی
 کجا روم به که گویم غم نهفته خود را
 دامنش فردا به نزد دادگر خواهم گرفت
 قلب تو بردزد چو به جولانش بگذری

۱۸۷۵. در کدام گزینه کمترین نوع از اختیارات شاعری به کار رفته است؟

- (۱) آنچه دیدی برقرارش می‌نماند
 (۲) به سبزه کجا تازه کرده دل
 (۳) ببايد هوس کردن از سر به در
 (۴) چو تو خود کنی اختر خویش را بد
 این چه بیتی هم نماند برقرار
 که سبزه بخواهد دمید از گل
 که دور هوس‌بازی آمد به سر
 مدار از فلک چشم نیک‌اختری را

(انسانی ۹۸)

۱۸۷۶. در بیت «گذار بر ظلمات است خضر راهی کو / مباد کآتش محرومی آب ما ببرد»، همه اختیارات شاعری یافت می‌شود؛ به جز

- (۱) ابدال (۲) کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند (۳) حذف همزه (۴) بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه

(خارج ۹۸)

۱۸۷۷. بیت زیر «فاقد» کدام اختیارات شاعری است؟

- «طهارت ار نه به خون جگر کند عاشق
 (۱) بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه، قلب
 (۲) بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه، ابدال
 (۳) حذف همزه، بلند بودن هجای پایانی مصراع
 به قول مفتی عشقش درست نیست نماز»
 (۲) بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه، ابدال
 (۴) حذف همزه، کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند

(خارج ۹۹)

۱۸۷۸. در بیت زیر همه موارد از دیدگاه «عروض و قافیه» درست است؛ به جز

- «نفسم گرفته زین شب در این حصار بشکن
 (۱) قافیه بیت بر اساس قاعده «۲» آمده است.
 (۲) وزن بیت «فعلات فاعلاتن فعلات فاعلاتن» است.
 (۳) طبق اختیارات شاعری در بیت دو بار «همزه» حذف شده است.
 (۴) در بیت اختیار شاعری (کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند) یافت می‌شود.
 در این حصار جادویی روزگار بشکن»

۱۸۷۹. در بیت «قوت بازوی پرهیز به خوبان مفروش / که در این خیل حصاری به سواری گیرند»، همهٔ اختیارات شاعری یافت می‌شود؛ به جز (انسانی ۹۹)

(۱) بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه، قلب
(۲) کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند، ابدال
(۳) آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن، حذف همزه
(۴) بلند بودن هجای پایان مصراع، بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه

۱۸۸۰. با توجه به بیت زیر همهٔ موارد از دیدگاه «عروض و قافیه» درست است؛ به جز

در نمازم خم ابروی تو در یاد آمد
حالتی رفقت که محراب به فریاد آمد
(۱) وزن بیت «فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن» است.
(۲) در بیت فوق قافیه بر اساس قاعدهٔ «۲» آمده است.
(۳) شاعر از اختیارات شاعری «ابدال» و حذف همزه استفاده کرده است.
(۴) در مصراع اول دو بار و در مصراع دوم یک بار، «حذف همزه» صورت گرفته است.

۱۸۸۱. در بیت «عناقا بر کرد سر، گفت کز این طایفه / دست یکی پر حناست جعد یکی پر خضاب» شاعر از کدام اختیارات شاعری استفاده کرده است؟ (انسانی ۸۹)

(۱) ابدال
(۲) قلب
(۳) کوتاه تلفظ کردن مصوت‌های بلند
(۴) بلند تلفظ کردن مصوت‌های کوتاه

۱۸۸۲. در همهٔ ابیات هر دو اختیار «وزنی و زبانی» وجود دارد؛ به جز

(۱) گره به باد مزن گرچه بر مراد رود
(۲) حافظ از آب حیات ازلی می‌خواهی
(۳) مستم کن آن‌چنان که ندانم ز بی‌خودی
(۴) زنه‌ار از آن عبارت شیرین دل‌فریب
که این سخن به مثل باد با سلیمان گفت
متبعش خاک در خلوت درویشان است
در عرصهٔ خیال که آمد کدام رفت
گویی که پسته تو سخن در شکر گرفت

۱۸۸۳. بیت زیر فاقد کدام «اختیار شاعری» است؟ (انسانی ۱۴۰۰)

هر که در سایه تو باشد نیست
ابدال (۱)
حذف همزه (۲)
روز او را بـــه آفتاب نیـــاز
(۳) بلند بودن هجای پایان مصراع
(۴) بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه

۱۸۸۴. با توجه به عروض و قافیه کدام گزینه، در مورد رباعی زیر اشتباه ذکر شده است؟ (انسانی ۱۴۰۰)

بازار قبول گل چو شد خوش خوش تیز
گل گفت که آب قدمش خیره مریز
ابیات را می‌توان به دو صورت دسته‌بندی هجایی کرد.
(۱) بیت دوم شاعر دو بار مصوت کوتاه را بلند تلفظ کرده است.
(۲) قافیه کدام گزینه، در مورد رباعی زیر اشتباه ذکر شده است؟
(۳) گفتیم که به باغ درشوای دلبر خیز
ما دست گلابگر گرفتیم و گریز
(۴) قافیهٔ رباعی بر اساس قاعدهٔ «۲» آمده است و حرف روی «ز» است.

۱۸۸۵. در کدام بیت «بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه، کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند و ابدال» همگی یافت می‌شود؟ (خارج ۱۴۰۰)

(۱) قوت بازوی پرهیز به خوبان مفروش
(۲) رقص بر شعر تر و ناله نی خوش باشد
(۳) حافظ ابتدای زمان را غم مسکیتان نیست
(۴) خوش گرفتند حریفان سر زلف ساقی
که در این خیل حصاری به سواری گیرند
خاصه رقصی که در آن دست نگاری گیرند
زین میان گر بتوان به که کناری گیرند
گر فلکشان بگذارد که قراری گیرند

۱۸۸۶. در بیت زیر همهٔ اختیارات شاعری یافت می‌شود؛ به جز

چون گل و می دمی از پرده برون آی و درآ
قلب (۱)
ابدال (۲)
که دگر باره ملاقات نه پیدا باشد،
(۳) تغییر کمیت مصوت‌ها
(۴) آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن

۱۸۸۷. با توجه به «علوم و فنون ادبی» کدام گزینه اشتباه است؟ (سراسری ۱۴۰۱)

«ترک دنیا به مردم آموزند
عالم آن کس بود که بد نکند
(۱) شعر را در ردهٔ «ادبیات تعلیمی» می‌توان جا داد.
(۲) خویشتن سیم و غله اندوزند
نه بگوید به خلق و خود نکند
(۳) در سرودهٔ فوق اختیار شاعری آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن یافت می‌شود.
(۴) حذف همزه و کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند «هر دو» در ابیات مشهود است.

۱۸۸۸. در بیت زیر همهٔ اختیارات شاعری یافت می‌شود؛ به جز:

«مردگان چمن از دعوت حق زنده شدند
ابدال - بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه
(۱) ابدال - بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه
(۲) کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند - حذف همزه
(۳) حذف همزه - بلند تلفظ کردن هجای پایانی
(۴) آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن - ابدال

۱۸۸۹. با توجه به بیت زیر کدام گزینه «درست» است؟ (دی ۱۴۰۱)

اشکم ز دیده قصه طوفان سؤال کرد
بیت دارای وزن دوری یا دولختی همسان است.
(۱) اشکم ز دیده قصه طوفان سؤال کرد
(۲) بیت هر دو اختیارات شاعری وزنی و زبانی موجود است.
(۳) مصرع دوم دارای ۱۴ علامت هجایی است که سه هجای آن کشیده است.
(۴) بیت در بحر رجز سروده شده است و به دو شکل دسته‌بندی هجایی می‌شود.